

Koulutuksella heimoaatetta Itä-Karjalaan

Pekka Nevalainen: Karjalan kansaa valistamassa. Itä-Karjalan pakolaiset opintielä Suomessa. SKS:n toimituksia 1091. SKS 2006, Helsinki. 368 s.

■ Dosentti Pekka Nevalainen on aiemmin julkaissut kirjoja inkeriläisistä ja heidän asemastaan Suomessa. Uusimmassa kirjassaan hän tarkastelee neuvostohallintoa pakooneiden Vienan Karjalan ja Aunuksen pakolaisten kouluttamista Suomessa.

Osana suomalaista heimo-työtä tehdyn Karjalan kansan valistamisen tarkoituksena oli luoda Itä-Karjalaan koulutettu eliitti. Hankkeen suomalaiset puuhamiehet odottivat neuvostovallan kukistumista ja suomalais-kansallisen kasvatuksen läpikäyneiden pakolaisten paluuta kotiseudulleen. Heidän mukaansa nuoriso ei kouluttautunut itseään varten vaan Itä-Karjalan tarpeisiin. Suomen valtio suuntasi hankkeeseen huomattavia varoja varsinkin 1920-luvun alkupuolella. Valtiovallan kiinnostus

asiaan hiipui Itä-Karjalan tilanteen vakiintuessa. Pakolaisten koulutus kuitenkin jatkui – vaikkakin huomattavasti suppeampana – 1940-luvun lopulle saakka.

Kouluttamisessa kohdattiin koulutettavien heikosta yleisivistyksestä ja kielitaidosta mutta myös hankkeen johdon keskinäisistä kiistoista johtuvia ongelmia. Hanketta varten perustettu kouluhallituksen pakolaisasiain toimisto riitaantui heimoaateen toimijoiden sekä oppilaitosten edustajien kanssa. Nevalainen kuvailee tilanteen taustoja ”uskomattoman rettelöinnin keitokseksi”. Yhteinen päämäärä jäikin monesti keskinäisen valtakamppailun jalkoihin.

Pakolaiset istutettiin kansakouluihin ja kansanopistoihin. Monet kuitenkin keskeyttivät opinnot puutteellisten suomenkielen taitojen takia. Myös koulutettavien heikko tiedollinen lähtötaso tuotti vaikeuksia. Itäkarjalaiset kohtasivat ”ryssittelyä” suomalaisten taholta, mikä ei ollut omiaan lisäämään opinhalua. Usein pakolaisille räätälöitiin oma koulupolkinsa. Se ei auttanut heitä integroitumaan suomalaiseen yhteiskuntaan, mutta se hän ei suomalaisten kannalta ollut perimmäinen tarkoituskaan.

Valtio tuki pakolaisten koulutusta aikana, jolloin suuri osa suomalaisista jäi osattomaksi koulusivistyksestä. Vastaavanlainen ratkaisu tehtiin samaan aikaan Suomessa lastensuojelulasten kohdalla. Nykypäivänä tällaiselle politiikalle on vakiintunut nimitykseksi positiivinen diskriminaatio. Tosin heimoaate painoi itäkar-

jalaisten koulutuksessa syrjäytymisen estämistä enemmän; venäläisten emigranttien koulutusta ei tuettu samalla lailla.

Kansakouluissa ja kansanopistoissa tapahtuneen yleissivistävän koulutuksen lisäksi itäkarjalaisia koulutettiin sotilaksi, papeiksi ja opettajiksi. Laajamittainen, koko pakolaisnuorisoon ulottuvan koulutuksen ajatus muuttui ajan myötä pyrkimykseksi keskittää tuki suppeammalle joukolle. Muutamat pakolaiset pääsivätkin oppikoulun kautta korkeakouluihin tai yliopistoon.

Pakolaisten saama koulutustuki herätti osassa suomalaisista katkeruutta. Kun työväestön opintie katkesi usein taloudellisiin syihin, pidettiin epäreiluna, että pakolaisten ylemmää koulutusta tuettiin. Varsinkin vasemmisto kritisoi valtion pakolaispolitiikkaa. Laitavasemmiston kohdalla kritiikkiin liittyi myös poliittinen ulottuvuus, olivathan kyseessä ”lahtarikolaiset”. Vasemmistojohtoisissa kunnissa pakolaislapsia ei suostuttukaan ottamaan kouluihin.

Nevalaisen kirja tuo hyvin esille pakolaisille suunnatut eri koulutusväylät ja niissä tapahtuneen koulutuksen. Eri toimijoiden välisten vastakkainasettelujen käsittely valottaa heimotyöhön liittyviä intressiristiriitoja ja osittain myös suomalaista koulutuspolitiikkaa.

Vuodesta 1925 lähtien tukea myönnettiin vain niille nuorille, jotka ilmoittivat halukkuutensa palata Itä-Karjalaan. Suuri osa pakolaisista jäi silti Suomeen. Erillisistä pakolaiskouluista annetut päästötodistukset eivät kuitenkaan aina vastanneet suomalaisia vaatimuk-

sia, mikä lienee aiheuttanut myöhemmin ongelmia niin kouluviranomaisille kuin itäkarjalaisille.

Kasvatukselliselta kannalta kiinnostavaa on suhtautuminen ruumiilliseen kuritukseen. Kurittaminen oli ainakin virallisesti kielletty suomalaisissa ja neuvostokouluissa. Nevalaisen kirjasta käy ilmi, että itäkarjalaisnuoria kuritettiin Suomessa – luvalla vai luvatta? Tätä seikkaa ei kirjassa käsitellä. Jatkosodan aikana suomalainen sotilashallinto antoi suostumuksensa karjalaislasten fyysiselle rankaisemiselle, joten ei tunnu mahdolliselta ajatukselta, että pakolaisten koulutukseen olisi sovellettu samaa jo aiemmin. Ainakin Aunuksen väki koki kuitenkin piiskaamisen huonona kasvatukseen, olihan vitsan valta karjalaiskouluissa päättynyt jo 1800-luvun lopulla.

Kiinnostava ulottuvuus liittyy Suomessa itäkarjalaisille annettuun sotakoulutukseen, joka pyrittiin salaamaan sekä suomalaiselta vasemmistolta että Neuvosto-Venäjän edustajilta. Jopa itäkarjalaisten aliupseerikurssitodistukset talletettiin Akateemisen Karjala-Seuran kassakaappiin hankkeen peittelemiseksi. Kun kyse oli näinkin arkaluontoisesta asiasta, kirjasta olisi ollut mielenkiintoista lukea enemmän asiaan tavalla tai toisella sekaantuneiden suomalaisten virkamiesten ja poliitikkojen vaikuttamista.

Nevalainen viitoittaa Itä-Karjalan pakolaisten opintietä lähinnä ylätason toimijoiden näkökulmasta. Tekstin yhteyteen liitetyt kattavat luettelot eri oppilaitoksissa opiskelleista itäkarjalaisista tuovat kirjaan

matrikkelimaisen ulottuvuuden. Pakolaisten ääni kuuluu kirjasta sitä vastoin turhan vai-meana.

Nevalaisen teksti on sujuvaa asiaproosaa. Karjalaiset sanat – kuten ämmö, pagista tai ruokota – toimivat paikotellen sopivina tunnelman luojina. Toisaalta osalle lukijoista saattaa jäädä epäselväksi, mihin viitataan hölsäämisellä, ämpylemisellä tai öyhkimisellä, tai mitä tarkoittaa, kun vaikeudet nousevat eteen rytönä. Selitykset alaviitteinä olisivat välittäneet karjalaista kansaperinnettä nykylukijoille.

Asiatekstistä pulpahtelee ajoittain kielikuvia – kuten ”nyrkki silmään” tai ”puhallus jääkellarissa” –, jotka kuvaavat asioita osuvasti, mutta varsinkin nykypuheesta kantautuvat ilmaukset – joku ”polttaa hihansa” tai ”seikat ovat hakuksessa” – saavat aikaan riitsoinnun karjalaisilmaisujen kanssa. Nevalainen ei säästele ihmiskuvauksessa: Ritavuoren murhaaja oli sekapäinen, Vih-tori Kosola pöhötynyt ja henkilösuhteet tautisia. Kirjan ehkä näkyvintä toimijaa, kouluhallituksen pakolaisasiain toimiston sihteeri Iivo Härköstä, Nevalainen kuvailee kaudaiseksi, olemattomilla ihmishuhdekyvyillä varustetuksi henkilöksi, jolla muiden ihmisten nälviminen ja arvostelu ylsi sairaalloisiin mittasuhteisiin. Kovasti sanottu miehestä, jolle Karjalan Sivistysseura maalautti muotokuvankin.

Pakolaisille kohdistetut oppilaitokset, opettajat ja opiskelijat käsitellään kirjassa yksityiskohtaisesti. Informaation runsaus ja käsittelyn ajoittainen historiikinomaisuus olisi-

vat edellyttäneet kirjaan loppulukua, jossa tutkija olisi analysoinut perusteellisesti hankkeen tavoitteiden toteutumisesta. Itäkarjalaisten koulutushankkeen merkityksen ja onnistumisen arvioiminen jää nyt lukijan tehtäväksi. Nostaessaan unohduksissa olleen koulutushankkeen esille kirja on kuitenkin tarpeellinen lisä suomalaisen kasvatuksen historian tutkimukseen.

Jukka Rantala